

JUHO RAHKONEN

Yleisradion menestyksen eväät

KENTTÄTEORIA JA METAPÄÄOMA JULKISEN
PALVELUN VAHVAN ASEMAN SELITTÄJINÄ

Tämän artikkelin on tarkoitus toimia teoreettis-metodologisena puheenvuorona siitä, miten mediasisältöjen muutoksia voitaisiin selittää laajojen, koko yhteiskunnassa vaikuttavien voimien avulla. Tärkein väline tässä tarkastelussa on Pierre Bourdieun kenttäteoria, jota on laajennettu Nick Couldryn kehittämällä median metapääoman käsitteellä. Huomio kiinnittyy ennen muuta

Yleisradion tv-ohjelmiston kehityksestä on olemassa varsin paljon empiiristä tutkimustietoa, mutta sen teoretisoiminen ja kytkeminen laajempiin yhteiskunnallis-kulttuurisiin yhteyksiinsä on jäänyt suhteellisen vähäiseksi. Tässä artikkelissa tutkitaan Pierre Bourdieun kenttäteorian ja metapääoman käsitteen avulla sitä, miksi Yleisradio on onnistunut säilyttämään vahvan asemansa julkisen palvelun tarjoajana, vaikka yhteiskunta muuten on muuttunut yhä enemmän markkinaohjautuvaksi. Teoreettista työtä havainnollistetaan tiiviillä empiirisellä analyysillä Yleisradion tv-ohjelmistosta. Artikkelin mukaan Yleisradion menestys johtuu ennen kaikkea sen sopivuudesta suomalaisen hyvinvointivaltioajatteluun. Yleisradiolla on erityisten, kenttäsidonnaisten pääomien lisäksi yleispätevää metapääomaa, joka vetoaa hegeliläiseen "objektiiviseen henkeen". Näin se pystyy vetoamaan laajoihin kansalaispiireihin ja säilyttämään legitimitteittinsä kenttärajat ylittävällä tasolla.

kahteen kenttään, talouden kenttään ja journalismin kenttään. Niiden välistä yhteyttä pyritään hahmottamaan metapääoman käsitteen avulla.

1980-luvulta alkaen suomalaisessa yhteiskunnassa on menty yhä pidemmälle vietyyn kilpailuun ja tehostamiseen. Uusliberalistisen kehityksen seurauksena talouden kentän voimat koskettavat entistä enemmän muita elämänalueita, myös journalismia. Kiristynyt kilpailu on koskettanut Yleisradiotakin, ja se on näkynyt muun muassa henkilöstön vähentämisenä, organisaatiouudistuksina ja kanavaprofiilien muuttamisena. Vuonna 2006 hyväksytyssä uudessa strategiasaan Yleisradio pyrkii muuttamaan ohjelmistoaan entistä "asiakaslähtöisemmäksi", mutta vakuuttaa tähtäävänsä

nimenomaan julkisen palvelun vahvistamiseen.

Nykymaailmassa taloudelliset paineet eivät ole vieraita Yleisradiollekaan. Silti Yleisradiolla nähdään olevan tulevaisuudessakin tärkeä rooli nimenomaan julkisen palvelun erityistehtäviä toteuttavan, pääosin epäkaupallisen ohjelmiston tuottamisessa, eikä sen muuttumista kokonaan markkinaohjautuvaksi pidetä suotavana. Yleisradioon siis kohdistuu yhteiskunnassa erisuuntaisia, jopa ristiriitaisia odotuksia. Näiden ristiriitojen erittely ja ymmärtäminen on artikkelin keskeinen tavoite.

Bourdieuun kenttäteoria ja mediatutkimus

Ranskalainen vuonna 2002 edesmennyt sosiologi Pierre Bourdieu kritisoi mediaa, erityisesti televisiota, antautumisesta talouden voimien vietäväksi. Hänen mu-

kaansa journalismin kenttä on yhä enemmän menettämässä autonomisuuttaan suhteessa muihin kenttiin. Bourdieu suhtautui kriittisesti varsinkin kaupallisiin katsojalukumittauksiin, jotka hänen mukaansa ohjailevat liikaa viestimien tapoja käsitellä aiheitaan. Hänen uhkakuvassaan ”vakava journalismi ja todella älyllinen tiedontuotanto uhkaavat jäädä kulttuurisen pikaruuan jalkoihin” (Bourdieu 1999b).

Euroopassa on huomattavia kansallisia eroja, mitä tulee yleisradiotoiminnan järjestämiseen (Hellman 1999, 58), minkä vuoksi Bourdieun havaintoja ei voi sellaisinaan siirtää suomalaiseen toimintaympäristöön. Hänen kenttäteoriaansa sisältää kuitenkin niin paljon yleismaailmallisia aineksia, että se tarjoaa hyvän välineen Suomenkin televisio-ohjelmistossa tapahtuneiden muutosten selittämiseen.

Tässä artikkelissa¹ käytän tapauksena Yleisradion televisio-ohjelmistoa. Kaupalliset tv-yhtiöt ovat luonnollisesti talouden kentän voimien alaisia, mutta yleisradioyhtiöt ovat ainakin periaatteessa vapaita liiketoiminnan lainalaisuuksista, koska niiden toiminta rahoitetaan lakisääteisillä lupamaksuilla ja niiden legitimitteetti perustuu muuhun kuin rahallisen voiton tuottamiseen.

Tutkimus kulkee kolmen vaiheen kautta. Ensin tarkastelen yleisellä tasolla Bourdieun kenttäteoriaa ja sen sopivuutta mediatutkimukseen sekä selvitän, millaisia voimia talouselämän kentällä ja journalismin kentällä vallitsee. Sitten tutkin, millaisia vaikutuksia näiden kenttien välinen vuorovaikutus on saanut aikaan Yleisradion tv-ohjelmistossa. Tämän tiiviin empiirisen osuuden on tarkoitus havainnollistaa teoreettisia pohdintojani yhteiskunnallisten voimien ja mediasisältöjen yhteydestä.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Millaisia paineita journalismin kenttä ja talouden kenttä asettavat nykyajan mediatarjonnalle?
- 2) Mihin suuntaan Yleisradion tv-ohjelmisto on muuttunut kahdenkymmenen viime vuoden aikana?
- 3) Miten kenttäteorialla ja metapääomalla voidaan selittää Yleisradion tv-ohjelmiston muutosta?

Tutkimukseni keskeisenä virikkeenä on Bourdieun (1999b) teos *Televisiosta* (alkuteos *Sur la télévision; suivi de l'emprise du journalisme*, 1996). Se on käännetty useille kielille, suomeksi vuonna 1999, ja on herättänyt laajalti huomiota ja keskustelua paitsi tiedeyhteisöissä ja journalistien keskuudessa myös suuressa yleisössä.

Bourdieu'n ohut kirjanen ei ole varsinaisesti tieteellinen tutkimus, vaan pikemminkin pamfletti, ja sen tutkimuksellista antia on arvioitu kriittisin äänenpainoin. Esimerkiksi John Cornerin (1999, 251) mukaan *Televisiosta*-kirjassa ei ole mitään uutta tai yllättävää sellaiselle lukijalle, jolla on edes jonkinlainen tuntuma kymmenen viime vuoden aikana tehtyyn mediatutkimukseen. Lisäksi siinä tehdään liian pitkälle meneviä ja popularisoituja yleistyksiä median toiminnasta. Hänen mukaansa kirjan merkittävin ansio on sen anti julkiselle keskustelulle, mikä ei tosin ole vähäpätöinen meriitti. Cornerin mukaan televisiota pidetään kirjassa jatkuvasti uhkana demokratialle, vaikka toisaalta television nähdään tarjoavan mahdollisuuksia suoran demokratian toteuttamiselle. Puutteena Corner mainitsee, että Bourdieu ei juuri kirjoita siitä, miten tämä television myönteinen potentiaali voitaisiin ottaa käyttöön. (Emt., 25.)

Toisten arvioiden mukaan *Televisiosta*, yhdessä Bourdieu'n muun mediatutkimuksen kanssa, on avannut tärkeitä näkökulmia median yhteiskunnallisiin ja poliittisiin vaikutuksiin. Esimerkiksi Nick Couldry (2003, 655) mielestä Bourdieu'n työ edustaa "rohkeinta kritiikkiä, mitä mediakulttuuria kohtaan on esitetty". Hän myös huomauttaa, että *Televisiosta*-kirja – niin poleeminen kuin se tyyliiltään ja yleistyksiltään onkin – perustuu laajaan empiiriseen työhön (emt., 660). Myöhemmin, Bourdieu'n jo kuoltua, hänen valamaansa teoreettista perustaa on käsitelty entistä tarkemmin ja journalismin tutkimuksen kannalta eksplisiittisemmin, esimerkiksi Rodney Bensonin ja Erik Neveun (2005) toimittamassa kirjassa *Bourdieu and the Journalistic Field*. Viimeistään tässä vaiheessa Bourdieu on liittynyt median ja journalismin tutkimuksen keskeisten teoriavaikuttajien joukkoon.

Median ja talouden suhteita voidaan tutkia monesta eri näkökulmasta. Esimerkiksi iltapäivälehdistön televisioitumista tutkinut Juha Herkman (2005) käyttää viitekehysenään poliittista taloustiedettä, jossa huomio kiinnittyy omistusrakenteisiin ja muihin taloudellisiin reunaehtoihin. Bourdieu'n teoria eroaa poliittisen taloustieteen näkökulmasta ennen kaikkea siinä, että hän ei tarkastele mediaa ensisijaisesti taloudellisena toimintana, vaan lähestyy ilmiötä kenttäteoriallaan, jota esittelen seuraavaksi.

Kenttäteoria yhteiskunnan toiminnan selittäjänä

Bourdieu'n kenttäteoria pohjautuu todellisuuskäsitykseen, jota kutsutaan strukturalistiseksi konstruktionismiksi tai konstruktionistiseksi strukturalismiksi. Sen lähtökohtana on, että todellisuutta määrittävät yhteiskunnalliset ja sosiaaliset rakenteet, jotka ovat muodostuneet ajan kuluessa ja jotka muuttuvat kaiken aikaa. Bourdieulle strukturalistinen konstruktionismi ja siihen perustuva kenttäteoria tarjoavat vaihtoehdon sellaiselle ajattelulle, joka olettaa kaiken inhimillisen ja yhteiskunnallisen toiminnan olevan pohjimmiltaan tietoista manipuloimista (ks. Bourdieu 1990, 113). Kuvatessaan journalismin kenttää ja sen suhdetta muihin kenttiin hän käyttää nimitystä "näkyvätön rakenne". Tälle rakenteelle on ominaista, että toimijat eivät itse yleensä havaitse sen olemassaoloa ja vaikutuksia. (Bourdieu 1999b, 59.)

Kenttäteorian filosofiset juuret ovat toisaalta Martin Heideggerin ontologiassa ja Maurice Merleau-Pontyn fenomenologiassa, toisaalta Ludwig Wittgensteinin ajatuksissa kielen ja todellisuuden suhteesta. Näitä kaikkia ajattelijoita yhdistää se, että he ovat pyrkineet selittämään filosofisin keinoin sitä, mitä ihmisen oleminen on. Heidegger ja Merleau-Ponty ovat muotoilleet yleisellä tasolla inhimillistä toimintaa määrittäviä rakenteita, mutta vasta Bourdieu'n työ saa nämä ajatukset toimimaan konkreettisesti. (Dreyfus & Rabinow 1993, 38.)

Bourdieuun työssä myös Wittgensteinin puhtaasti filosofinen ajatus kielipeleistä saa sosiologisen ja empiirisen merkityksen. Esimerkiksi kritisoidessaan uusliberalismia Bourdieu kiinnitti huomiota siihen, miten kieli oikeuttaa ja ylläpitää vallitsevaa yhteiskunnallista järjestystä antamalla – usein julkilausumatta – ymmärtää, mikä on oikeaoppinen tapa tiedostaa ja tehdä asioita. (Grenfell 2004, 166.)

Bourdieu jakoi maanmiehensä Michel Foucault'n edustaman suhteellisen käsityksen kielestä. Toisin kuin Foucault, Bourdieu kuitenkin katsoi, että todellisuutta on myös kielipelien ulkopuolella (Benson & Neveu 2005, 10). Bourdieulle tätä todellisuutta ovat ennen kaikkea toimijoiden väliset suhteet, ja niihin on hänen mielestään mahdollista päästä käsiksi tieteellisillä menetelmillä, ennen muuta tilastollisella analyysillä. Bourdieuun teoria lähtee siis siitä, että todellisuus on sekä symbolista että aineellista (Kauppi 2004, 77). Vaikka todellisuutta luodaankin sosiaalisissa käytännöissä, todellisuudella on myös rakenteellinen, objektiivinen puolen, joka määrittää sosiaalisten käytäntöjen toteutumismahdollisuuksia.

Olenainen osa kenttäteoriaa on *habituksen* käsite. Habitus on sosiaalisen maailman rakenteita määrittävä systeemi, joka on syntynyt toimijan omaksuessa viiteryhmälleen ominaisia käyttäytymismuotoja ja ulkoisia tunnusmerkkejä. Bourdieuun sanoin habitus on *menneisyyttä, joka säilyttää itsensä nykyisyydessä*. Habitus ei ole sama asia kuin tapa tai tottumus (*habit*), vaikka silläkin on merkittävä rooli Bourdieuun ajattelussa. Latinan sana *habitus* tarkoittaa ulkoista olemusta, mutta Bourdieuun tarkoittamassa habituksessa ulkoinen olemus on vain yksi tekijä. Habitus selittää kentällä olevien asemia ja suhteita ilman, että tarvitsisi tehdä oletus tietoisesta ja päämäärähakuisesta toiminnasta. Habituksen ovat objektiivisesti säädetyt, mutta ne eivät perustu sääntöjen noudattamiseen. Habituksen ohjautuvat kollektiivisesti, mutta ne eivät ole minkään organisoivan toiminnan tai "kapellimestarin" tuotoksia. (Bourdieu 1990, 53.)

Kolmas tärkeä kenttäteoriaan liittyvä käsite on *pääoma*. Vaikka pääoman käsite tulee taloustieteestä, Bourdieu suhtautuu kriittisesti varsinkin liberalistisen taloustieteen perusolettamuksiin. Hänen mukaansa ekonomistinen ajattelu ei tunne muunlaisia intressejä kuin taloudellisen hyödyn maksimointiin perustuvan intressin, jonka kapitalismi on tuottanut. (Bourdieu 1990, 113.) Hänen teoriassaan ovat tärkeässä asemassa nimenomaan ei-taloudelliset vaikuttimet, ja niitä hän kuvaa käsitteellä symbolinen pääoma. Bourdieuun mukaan symbolinen pääoma on luottoa, sanan laajimmassa mielessä. Se on sellaista pääomaa, jonka arvon takaa vain ympäröivän yhteisön tai yhteiskunnan yhteinen usko (emt., 120). Laajassa mielessä tosin kaikki pääoma, myös taloudellinen pääoma, pohjautuu yhteisesti jaetuihin arvostuksiin – ennen kaikkea vallitsevaan käsitykseen siitä, mikä ylipäänsä on tavoittelemisen ja kilvoittelun arvoista. Osakekurssitkin sahaavat ylös alas sen mukaan, mitkä ovat sijoittajien ja muiden markkinoilla vaikuttavien toimijoiden odotukset yhtiöiden arvon tulevasta kehityksestä.

Voidakseen konstruoida kentän tutkijan on tunnistettava kentällä operoivien erityisten pääomien muodot. Jotta tutkija voisi tehdä tämän, on ymmärrettävä myös kyseisen kentän toimintalogiikkaa (hieman edempänä osoitan käytännön esimerkein, miten journalismin kentän oma toimintalogiikka ilmenee). Tutkimus on siis jatkuvaa edestakaista liikettä näiden kahden ulottuvuuden – kunkin kentän sisäisen logiikan ja kenttien keskinäisten suhteiden – välillä. (Bourdieu & Wacquant 1992, 108.) Kentän rakenne määrittyy sitä kautta, miten erilaiset pääoman muodot ovat jakautuneet. Pääoman jakautuminen puolestaan vaikuttaa siihen, kuka ylipäänsä pääsee kentälle ja millaisin ehdoin.

Bourdieuun kenttäteoria on saanut runsaasti vastakaikua eri maiden tutkijoiden keskuudessa, mutta sitä on myös kritisoitu monelta suunnalta. Esimerkiksi Craig Calhounin (1993, 84) mukaan Bourdieulla on taipumus palauttaa pääoma

pelkästään vallan käsitteeseen, joten esimerkiksi toimijoiden muodostuminen ja ihmisten välinen yhteistoiminnallisuus jäävät liian vähälle huomiolle. Calhoun kylläkin huomauttaa, että Bourdieun teoria ei ole suljettu näiltä kysymyksiltä, mutta hänen mielestään Bourdieu-tyyppistä tutkimusta voisi suunnata nykyistä enemmän siihen suuntaan. Hubert Dreyfus ja Paul Rabinow (1993, 42) kritisoivat Bourdieun teoriaa siitä, että se ajautuu liian helposti tautologiseen todisteluun: "Kun sanotaan, että mitä ikinä ihmiset tekevätkään, he tekevät sen sosiaalisen voitontavoittelun nimissä, ei itse asiassa sanota mitään, jos voitto on mitä tahansa, mitä ihmiset tavoittelevat kyseisessä yhteiskunnassa." He eivät kuitenkaan kiistä Bourdieun teorian selitysvoimaa, vaan toteavat: "Meidän täytyy vain hylätä se tyhjä väite, että kamppailu symbolisesta pääomasta yksin konstituoivat ihmisolennot ja sosiaalisen kentän."

Bourdieuun teoria on altis väärinymmärryksille, ja alttiutta lisää vielä se, että hänen teorianensa on käyttökelpoinen niin monenlaisilla inhimillisen elämän osa-alueilla, taidehistoriasta hallinnon kehittämiseen. Hän on itse harmitellut tutkimustensa ulkomailla saamaa vastaanottoa muun muassa sen vuoksi, että hänen työnsä luenta on usein rajoitettu vain sen teoreettiseen puoleen, ja runsas empiirinen työ on jätetty vähälle huomiolle (Bourdieu 1993, 270). Toisaalla hän on huomauttanut yleisesti, että ideoita siirretään maasta toiseen useimmiten ilman niiden alkupeleistä asiayhteyttä – ideat eivät kannu mukanaan sitä kenttää, jolla ne on tuotettu, vaan ideoita tulkitaan yksinomaan vastaanottajamaan kontekstissa. Hän muistuttaa, että tämä ei välttämättä ole vain huono asia, sillä erilaiset tulkinnat voivat rikastuttaa teoriaa. Samalla kasvaa kuitenkin väärinymmärrysten vaara. (Bourdieu 1999a, 221.) Loïc J. D. Wacquant'n (1993, 245–246) mukaan Bourdieun työ on joutunut usein väärinymmärryksen kohteeksi varsinkin angloamerikkalaisen sosiologian piirissä sen vuoksi, että siellä tunnetaan heikosti ranskalaista ja laajemminkin mannermaista tutkimusperinnettä, johon Bourdieun työ kiinteästi liittyy.

James Bohman (1999) tarjoaa esimerkin hyvin kriittisestä Bourdieu-luennosta. Hänen mukaansa Bourdieu liioittelee habituksen määrittelemiä toimintamahdollisuuksien rajoituksia. Bourdieu "korostaa yksipuolisesti valtasuhteiden kautta toteutuvaa ilmaisun muotojen [*modes of expression*] tukahduttavaa vaikutusta" sen sijaan, että hän ottaisi huomioon sen, kuinka julkiset instituutiot voisivat edistää avoimia ja reiluja menettelytapoja, joiden puitteissa julkinen harkinta on mahdollista (emt., 148). Bohman uskoo, että kunhan toimijat oppivat entistä paremmin reflektoimaan ja suhtautumaan kriittis-rationaalisesti heitä ympäröiviin kulttuuriin rajoitteisiin ja yhteiskunnallisiin instituutioihin, he voivat ikään kuin vapautua niistä: kulttuurin ja yhteiskunnan rakenteet voivatkin tarjota ihmisille mahdollisuuksia. Angloamerikkalaisen ajatteluperinteen mukaisesti Bohman, St. Louisin yliopiston filosofian professori, uskoo ihmisen ja yksilön (negatiiviseen) vapautteen enemmän kuin mannereurooppalaisesta traditiosta ponnistava Bourdieu. Suhteensa *laissez faire* -ideologiaan Bourdieu (1999a, 220) on tehnyt selväksi: hän ei usko siihen.

Talouden kentän kehittyminen

Tarkasteltuani kenttäteoriaa yleisesti kiinnitän seuraavaksi huomion rajatumpaan kohteeseen, nimittäin talouden kenttään. Tarkoitan talouden kentällä sitä yleistä *markkinavoimien ja muiden talouteen liittyvien voimien ja suhteiden määrittämää toimintaympäristöä, jonka puitteissa viestimet tuottavat sisältöjään.*

Suomi on monien muiden teollisuusmaiden tavoin käynyt läpi 1980-luvulta alkaen perusteellisen suunnanmuutoksen, johon kuuluvat rahamarkkinoiden va-

pauttaminen, työmarkkinoiden jouston lisääminen ja julkisen sektorin sopeuttaminen (esim. Julkunen 2001). Pertti Alasuutari (2004) kutsuu tätä kehitystä siirtymiseksi suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen. Siirtymä kohti uusliberalistista talouspolitiikkaa on ollut mahdollinen siitä huolimatta, että Suomessa on niin ammattiyhdistysliikkeen kuin puoluekentänkin piirissä laajapohjainen luottamus julkiseen sääntelyyn ja hyvinvointivaltioajatteluun. Alasuutari (emt., 14) tosin toteaa, että juuri Suomen poikkeuksellisen voimakas valtiokeskeisyys on syy siihen, miksi muutos kohti kilpailuyhteiskuntaa on tuntunut niin läpätunkevalta: jos valtio olisi ollut valmiiksi pienempi ja hajautetumpi, suuretkaan muutokset eivät heijastuisi koko yhteiskuntaan niin vahvasti.

1800- ja 1900-lukujen vaihteen molemmin puolin maailmassa elettiin liberalismiin ja globalisaation aikaa, jota luonnehtivat vilkas kapitalistinen talouselämä ja suuret siirtolaisvirrat. Tuolloinen kehitys kuitenkin katkesi ensimmäiseen maailmansotaan ja 1930-luvun suureen talouslamaan. Uusliberalismin katsotaan saaneen alkunsa 1970-luvulla, ja sitä voidaan pitää vastavetona öljykriisin aiheuttamalle talouden epävarmuudelle. 1980-luvulta alkaen, etenkin Reaganin ja Thatcherin valtakausien siivittämänä, uusliberalismi saavutti hallitsevan aseman julkisessa mielipiteenmuodostuksessa. Varsinkin päättäjien ajattelutapa muuttui: vapaasta, maailmanlaajuisesta markkinataloudesta tuli yrityselämän ja talouden eliitin piirissä yleisesti hyväksytty tavoite ja tapa hahmottaa maailmaa. Lisäksi Neuvostoliiton romahtaminen poisti uusliberalismilta merkittävän ideologisen vastapainon – kehitys sai eräät tutkijat puhumaan jopa historian lopusta (Fukuyama 1992). Historia ei kuitenkaan loppunut, vaan oman arvioni mukaan uusliberalistisesta globalisaatiosta on tullut nykyajan Suuri Kertomus (vrt. Lyotard 1985).

Yleinen suunta näyttää siis olevan, että uusliberalistisen ajattelutavan ja sen myötä talouden kentän vaikutus yhteiskunnassa on koko ajan lisääntymässä. Kehitys on luettavissa myös tilastoista. Samaan aikaan, kun rahaa on entistä enemmän, sen käyttöä julkisiin palveluihin on tehostettu. Ensinnäkin Suomen nettokansantulo (eli bruttokansantulo BKT, josta on vähennetty kiinteän pääoman kuluminen) on vuosina 1995–2004 kasvanut 75 miljardista 125 miljardiin euroon. Myös BKT on kasvanut 1–6,2 prosentin vuosivauhtia. Kuitenkin esimerkiksi sosiaalimenoihin käytetään entistä pienempi osuus BKT:sta, vaikka sosiaalimenot sinänsä ovatkin kasvaneet.² Kuvioon sopii myös se, että kansalaisten väliset tuloerot ovat jatkuvasti lisääntyneet. Eniten ansaitsevan kymmenyksen tulot ovat vuosina 1990–2004 kasvaneet 37,5 prosenttia ja pienituloisimmassa kymmenyksessä 9,4 prosenttia. Ansiotuloja vähemmän verotetuista osinkotuloista ja myyntivoitoista suurituloisin kymmenes vei vuonna 2004 peräti 85 prosenttia.³

Yhteiskunnassa vallitseva yleinen tehostamis- ja kilpailutrendi on koskettanut myös mediaa: vuosina 1994–2003 Yleisradion henkilöstö väheni 4549:stä 4066:een ja MTV-yhtiön väkimäärä putosi 617:stä 497:ään. Samaan aikaan viikoittaiset ohjelma-ajat ovat kuitenkin kasvaneet molemmilla yhtiöillä noin 20 tuntia. (Tilastokeskus 2004, 58, 63.) Siirtyminen kilpailuyhteiskuntaan on näkynyt Yleisradiossa paitsi irtisanomisina ja toimintojen ulkoistamisena, myös erilaisina organisaatiouudistuksina, kanavaprofiilien suunnitteluna ja strategisena johtamisena. Tuotantoa on ulkoistettu pienille itsenäisille yhtiöille ja näin tavallaan siirretty yrittäjäriskiä pois emoyhtiöltä – suuntaus, joka on tuttu etenkin nykyajan yritysmaailmasta.

Kaiken kaikkiaan Yleisradion päätöksenteon on 1990-luvulta alkaen havaittu muuttuneen aiempaa liiketoimintalähtöisemmäksi: voidaan sanoa, että Yleisradio on valtion omistama mutta yksityisesti johdettu ja toimiva (Lowe & Alm 1997, 187). Yleisradiossa omaksuttu ohjelmakaavioihin perustuva johtamistapa juontaa juurensa vuoden 1993 suureen kanavaudistukseen ja seuraavana vuonna toteutettuun televisiotoiminnan organisaatiouudistukseen. Uudella johtamistyyllillä on

ollut vaikutuksensa organisaatioon ja työtapoihin. Lisäksi se on luonut uudenlaisia professionalismia, joka perustuu aikaisempaa markkinaorientoituneempaan ja teollisempaan tapaan ajatella julkisen palvelun tuottamista. 2000-luvun alussa tehdyt haastattelut osoittivat Yleisradion työilmapiiriin muuttuneen merkittävästi uudenlaisen, kilpailua korostavan johtamistyylin seurauksena. (Hujanen 2002, 133–134.) Vaikka tässä artikkelissa keskityn televisioon, on selvää, että edellä kuvattu kehityskulku vaikuttaa myös Ylen radiotoimintaan.

Journalismin kentän rakenteet

Journalismin kenttä on sellainen *voimien ja suhteiden muodostama kokonaisuus, joka määrittää journalistien toimintaa luomalla erilaisia odotuksia ja kirjoittamattomia sääntöjä*. Siinä missä talouden kenttä vaikuttaa journalismiin ulkoa päin, journalismin kentän rakenteet vaikuttavat sisältä päin.

Kentät ovat eräänlaisia mikrokosmoksia, jotka toimivat paljolti omien sääntöjensä ja lakiansa mukaisesti; ilman journalismin kentällä vallitsevien suhteiden ja voimien tuntemista ei voi ymmärtää sitä, miksi journalismi toimii niin kuin toimii. Kenttien erot tulevat havainnollisesti näkyviin esimerkiksi silloin, kun toimijat vaihtavat "roolejaan". Nykyään televisiojournalismissa on varsin yleistä, että uutisankkuri haastattelee oman tiedotusvälineensä toimittajaa, joka esiintyy asiantuntijan roolissa. Toimittaja asiantuntijana vastaa hankaliin kysymyksiin ja tekee pitkälle meneviä ennustuksia yleensä herkemmin kuin esimerkiksi tutkija. Toimittaja on sisäistänyt journalismin kentän odotukset ja paineet, joihin kuuluu muun muassa pyrkimys kertoa jotakin uutta ja mieluiten ennen muita. Tutkijan vastauksiin puolestaan vaikuttavat akateemisen kentän vaatimukset kuten se, että tietojen pitää olla vahvistettuja (yleensä tiedeyhteisön vahvistamia) ennen kuin ne tuodaan julkisuuteen.

Journalismin kenttälouhteesta kertoo muun muassa se, miten kiivaasti toimittajat ovat valmiita puolustamaan työnsä ammattimaisuutta. Journalismin kentälle ei ole ulkopuolisen helppo tunkeutua, vaikka hän olisi jollain toisella kentällä hyvinkin vaikutusvaltainen. Esimerkiksi syksyllä 2005 Elinkeinoelämän valtuuskunnan presidentinvaalitentissä juontajana toiminut Nokian pääjohtaja Jorma Ollila sai eräissä journalistien kirjoituksissa kritiikkiä siitä, ettei hän ollut osannut esittää kysymyksiä *ammattitoimittajan* tavoin. Samanlaista kohtelua sai lehdistössä Disneyn entinen pääjohtaja Michael Eisner, joka oli ryhtynyt pitämään omaa televisio-ohjelmaa liikkeenjohdon tehtävistä luovuttuaan. Molemmissa tapauksissa toimittajat tuntuivat suorastaan nauttivan siitä, että pääsivät moittimaan journalismin kentän ulkopuolelta tulleita henkilöitä ammattitaidon puutteesta ja korostamaan oman ammattinsa erityisyyttä. Vastaavanlaista oman reviiirin varjelemista esiintyy toki muillakin kentillä, mutta journalismissa se on erityisen näkyvää ja puetaan usein sanoiksi.

Havainto siitä, että journalismi muodostaa oman kenttensä, jolla on oma toimintalogiikkansa, auttaa ymmärtämään esimerkiksi seuraavaa tapausta: Alkuvuodesta 2006 monien katsojien huomio kiinnittyi Ylen TV1:n ohjelmasarjaan, jossa presidenttiehdokkaita haastateltiin poikkeuksellisen aggressiiviseen tyyliin. Toimittaja esitti kandidaateille nopeassa sarjassa kiperiä kysymyksiä ja usein toisti kysymyksen, jos ei saanut mielestään riittävän selvää vastausta. Suomalaiseen puhekulttuuriin ja journalistiseen kulttuuriin uudenlaisia elementtejä toi myös toimittajan tapa puhua haastateltavan päälle.

Vallanpitäjiin korostetun kriittisesti suhtautuva haastatteluohjelma tuo epäilemättä Yleisradiolle sellaista pääomaa, joka on arvokasta journalismin kentällä. Se,

että kyse on nimenomaan journalismin kentällä arvokkaasta pääomasta, eikä niinkään yleisesti arvokkaana pidetystä asiasta, näkyy muun muassa ohjelman saamasta yleisöpalautteesta, joka oli pääosin kielteistä. Kyseisellä ohjelmasarjalla tuskin kasvatettiin Yleisradion arvostusta suuren yleisön silmissä, vaikka se varmasti toikin journalistista pääomaa. Yksi todiste journalistisen pääoman luonteesta on se legendaarinen asema, jonka Yhdysvalloissa 1970-luvulla niin sanottu Watergate-skandaalin paljastaneet toimittajat ovat saaneet ammattikuntansa piirissä.

Edellinen esimerkki kuvastaa sitä, että journalismia tehdään paitsi yleisölle myös muille journalisteille. "Tämä on malliesimerkki kentän vaikutuksesta: asioita tehdään suhteessa kilpailijoihin, vaikka niitä uskotaan tehtävän siksi, että mukauttaisiin paremmin asiakkaiden toiveisiin." (Bourdieu 1999b, 37.) Journalismin kentässä on siis olemassa sisäänrakennettuna sellaisia voimia, jotka ovat omiaan lisäämään kilpailua ja sitä kautta markkinalogiikan omaksumista myös journalistiseen sisällöntuotantoon. Bourdieu (2005, 42) on huomauttanut, että journalismin kenttä on yhä enemmän menettämässä autonomisuuttaan suhteessa muihin kenttiin, mikä johtuu ennen kaikkea median taloudellisen riippuvuuden lisääntymisestä. Näin ollen kenttäteoria nivoutuu kuin luonnostaan osaksi median ja talouden välisistä suhteista koskevaa keskustelua.

Ensi istumalta voisi ajatella, että mitä itsenäisempää journalismi on, sitä paremmin se palvelee demokratiaa. Michael Schudson (2005, 219) kuitenkin huomauttaa, että journalismin ei olisi hyvä olla vapaa kaikista ulkoisista paineista. Onhan selvää, että journalismiin kohdistuva julkinen kritiikki ja lähteiden, kuten poliitikkojen, taholta tuleva paine pitävät journalismin vireänä ja elinvoimaisena. Maksavat asiakkaat aiheuttavat puolestaan taloudellisia paineita, sillä mielenkiinnon julkaisu saattaa menettää yleisöään. Ilman näitä ulkoisia paineita journalismi voisi Schudsonin mielestä muuttua ammattieliitin itseriittoiseksi puuhasteluksi. Schudsonin (emt., 221) mukaan journalistien itsenäisyys palvelee demokratiaa vain, jos journalismi on itsekriittinen ja pluralistinen instituutio. Tästä on helppo olla samaa mieltä. Sen sijaan näkemys taloudellisten paineiden journalismia parantavasta vaikutuksesta on kyseenalainen. Toisin kuin Euroopassa, USA:ssa ei ole laajaa julkisesti rahoitettua yleisradiotoimintaa, vaan siellä media on ollut alusta lähtien vahvasti kaupallistunut. Suomalaisesta näkökulmasta katsottuna tuntuu vaikealta ymmärtää, miten riippuvuus taloudellisesta menestyksestä voisi parantaa journalismin kykyä toimia demokratian edistäjänä.

Eliittejä ja valtaa tutkinut Ilkka Ruostetsaari (2002, 125) huomauttaa, että joukkoviestinnän kaupallisuuden lisääntyminen kytkee mediaa yhä enemmän yhteiskunnan muihin taloudellisiin intresseihin sekä lähentää mediaeliittiä ja muita vallanpitäjiä toisiinsa tavalla, joka saattaa olla haitaksi demokratialle. Kenttäteoriassa ei kuitenkaan automaattisesti oleteta, että kaikki yhteiskunnallinen toiminta olisi rationaalisen valinnan teorian mukaisesti tietoista laskelmointia. Esimerkiksi journalismin kentällä vallitsee sellaisia voimia ja odotuksia, että kohdatessaan talouselämän kentän kanssa ne ovat omiaan vetämään mediaa kohti markkinavetoisuutta. Siirtyminen tähän suuntaan on yhtä aikaa tiedostettua ja tiedostamatonta. Bourdieun (1998) sanoin: "Jokainen toimija on sen kentän hallitseva, jonka välityksellä hän hallitsee."

Metapääoma kenttäteoriaa laajentavana käsitteenä

Bourdieun yhteiskuntateoria ei ole pelkkää kenttäteoriaa, vaikka se tulikin hallitsevaksi hänen viimeisten vuosiansa töissä. Tutkijat ovatkin yrittäneet löytää täydennystä kenttäteorian puutteisiin Bourdieun omasta tuotannosta. Nick

Couldryn (2003, 659) mukaan pelkän kenttäteorian soveltaminen median tutkimukseen on sikäli ongelmallista, että se ei kykene kertomaan paljonkaan eri kenttien välisistä suhteista, sillä kenttäteorian huomio kiinnittyy paljolti kenttien sisäiseen toimintalogiikkaan (journalisti toimii niin kuin journalistilta odotetaan, poliitikko toimii poliitikolle sopivalla tavalla jne.). Couldryn mukaan puhtaasti kenttäteoriaan perustuva mediatutkimus ei kykene selittämään median kahta-laista olemusta tuotannon prosessina ja symbolisena järjestelmänä. Hän esittää ratkaisuksi *metapääoman* käsitettä, jota Bourdieu kehitteli valtiota koskevilla myöhäiskauden tutkimuksissaan.

Metapääoma on etuliitteensä mukaisesti jotain takana tai taustalla olevaa, jotain mikä on kaiken muun perustana. Couldryn (emt., 669) mukaan "nykyisissä pitkälle keskittyneissä yhteiskunnissa tietyillä instituutioilla on erityinen kyky vaikuttaa kaikkiin kenttiin yhtä aikaa", ja hänestä nimenomaan medialla on tällainen kyky. Couldryn mukaan metapääomaa voidaan tarkastella empiirisesti selvittämällä, onko medianäkyvyys eri kentillä merkittävä, ellei peräti merkittävin, symbolisen pääoman muoto. Jos vastaus tähän kysymykseen on myöntävä, tutkitaan seuraavaksi, missä määrin medianäkyvyys voidaan kääntää muiksi symbolisen pääoman muodoiksi. Couldryn (emt., 670) mielestä tämä nostaa esiin perustavanlaatuisen kysymyksen: onko medianäkyvyydestä tulossa kokonaan uudenlainen, koko yhteiskunnan läpäisevä, dominoiva pääoman laji?

Jo kauan on puhuttu, että jos jokin tapahtuma ei näy mediassa, sitä ei oikeastaan ole olemassakaan. Vaikka tämä olisi totta, se ei silti merkitse, että medianäkyvyys olisi pääoma numero yksi kaikilla kentillä. Paljon merkittäviä asioita tapahtuu julkisuuden ulottumattomissa, eikä kaikille kentille edes ole välttämättä eduksi saada mahdollisimman paljon julkisuutta. Couldry ei artikkelissaan osoita empiirisesti, missä määrin medialla on metapääomaa. Ajatus, että media hallitsisi metapääomaa, on siis kiistanalainen, mutta se nostaa esiin kysymisen arvoisia kysymyksiä.

Couldryn esittämä idea tavallaan kääntää tämän artikkelin asetelman päällelleen: kirjassaan *Televiosta* Bourdieu (1999b) näet argumentoi sen näkemyksen puolesta, että talouden kentän voimat ohjailevat journalismin kenttää. Tällöin metapääoma olisi talouselämän, ja nimenomaan uusliberalistisen markkinatalouden, hallussa. Eli metapääoma ei olisi oikeastaan kenenkään ohjailtavissa, koska markkinavoimat toimivat varsin pitkälle omalakisesti. Metapääoman käsite palautuu lopulta kysymykseen suurista kertomuksista, joita käsittelin edellä talouden kentän yhteydessä. Mikä on se voima, joka eniten hallitsee yhteiskunnan kehitystä? Palaan näihin kysymyksiin artikkelin lopussa sen jälkeen, kun olen selvittänyt empiirisesti Yleisradion tv-ohjelmiston kehitystä.

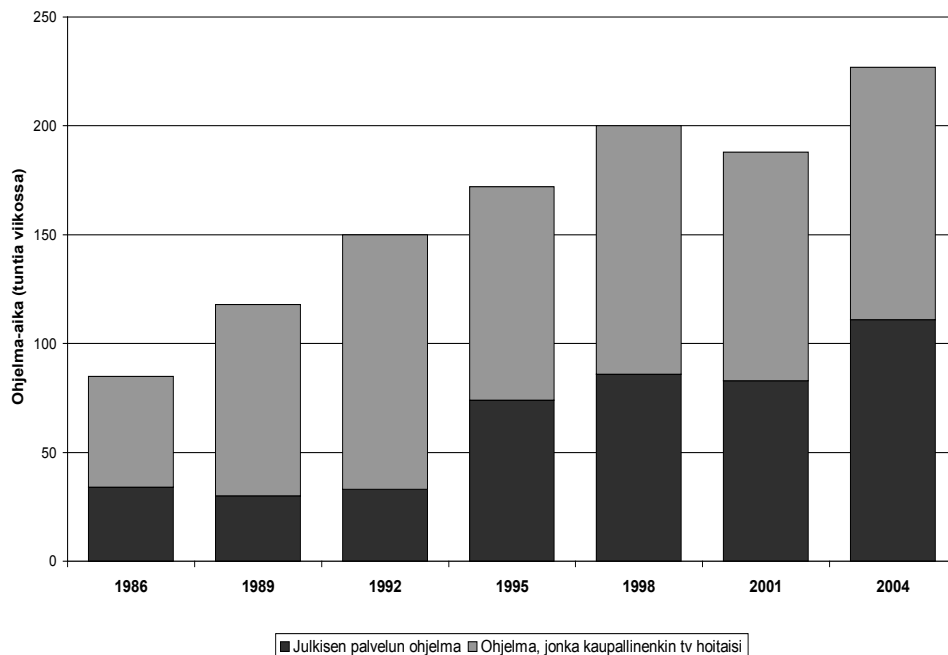
Talouden kentän vaikutus Ylen tv-ohjelmistoon

Selvittääkseni journalismin muutosta talouden kentän lisääntyvässä vaikutuspiirissä otin tarkasteluun Yleisradion tv-ohjelmat kahden viime vuosikymmenen ajalta. Keskeisiä kriteereitä arvioitaessa julkisen palvelun television ohjelmatarjonnan laatua ovat monipuolisuus ja konvergenssi: jos julkisen palvelun yhtiön ohjelmatarjonta tulee kovin lähelle kaupallisia kanavia, kehitys voi heikentää lupamaksutulojen ja muun julkisesti säännellyn rahoituksen oikeutusta (Hellman & Sauri 1997, 247).

Yleisradio on tässä tapauksessa antoisa kohde siksi, että se saa rahoituksensa pääosin lupamaksuista, eikä siis ole siinä määrin riippuvainen talouden suhdanteista kuin mainosrahoitteiset tv-yhtiöt. Eurooppalaisessa vertailussa Yleisradio on

varsin vähän riippuvainen markkinoilta tulevasta rahoituksesta: tv-lupamaksujen osuus on Ylellä noin 80 prosenttia, ja sillä Suomi sijoittuu kolmanneksi heti Ruotsin ja Kreikan jälkeen. Toisin kuin monissa muissa Euroopan maissa, Suomessa yleisradioyhtiötä ei rahoiteta lainkaan mainoksilla.⁴

Tämän pohjalta päädytään kahteen hypoteesiin, jotka ovat toisilleen vastakkaisia: joko 1) Yleisradion tv-ohjelmisto on talouden kentän lisääntyneestä vaikutuksesta huolimatta pysynyt uskollisena julkisen palvelun tehtävälleen tai 2) Yleisradio on sopeuttanut ohjelmistoaan kiristyneeseen kilpailuun lisäämällä kaupallisen, viihteellisen tarjonnan määrää. Kuviosta 1 nähdään, kumpi hypoteesi vastaa paremmin toteutunutta kehitystä.

Kuvio 1.

Julkisen palvelun erityistehtäviä toteuttavien ohjelmien ja muun ohjelmatarjonnan suhde Yleisradion tv-kanavilla 1986–2004

Kuvion tiedot on kerätty tutkimalla kultakin vuodelta lehtien ohjelmatiedoista yksi otosviikko (helmikuun kolmas viikko). Tiedoissa ei ole mukana digitaalisia kanavia.

Kuviossa ohjelmat on jaettu kahteen luokkaan: julkisen palvelun erityistehtäviä toteuttaviin ohjelmiin ja muihin ohjelmiin. Tästä eteenpäin käytän lyhyden vuoksi näistä julkisen palvelun erityistehtäviä toteuttavista ohjelmista nimitystä ”julkisen palvelun ohjelma”, vaikka julkisen palvelun ohjelma pitää sisällään myös muita kuin tässä tarkoitettuja ohjelmia. Julkisen palvelun tehtävä on perinteisesti jaettu kolmeen alueeseen: tiedonvälitys, kasvatusta ja viihdyttäminen. Tässä jaotellussa rajaan julkisen palvelun ohjelmiston lähinnä kahteen ensimmäiseen, vaikka onkin selvää, että ammattitaitoisesti ja kiinnostavasti tehtyihin asiaohjelmiin liittyy myös viihteellinen aspekti.

Julkisen palvelun ohjelma on sellaista ohjelmaa, jota ei voida tehdä markkinavetoisesti. Lisäksi mukana ovat kaikki tiede-, kulttuuri- ja opetusohjelmat, doku-

mentit sekä keskustelu- ja ajankohtaisohjelmat. Uutiset ja urheiluohjelmat eivät kuulu tähän luokkaan, koska niitä lähettävät myös kaupalliset tv-kanavat. Myöskään elokuvia ja fiktiivisiä sarjoja ei ole otettu mukaan. Poikkeuksia ovat erikoiset lyhyt- ja taide-elokuvat, joita ei lähetetä mainostelevisiossa.

Luokitteluni noudattelevat pitkälti Minna Aslaman ja Jaana Walleniuksen (2004) mallia, jossa informatiiviset ohjelmat on jaoteltu seuraavalla tavalla:

1. Ajankohtaisohjelmat. Ajankohtaisohjelmia ovat säännölliset ajankohtaismakasiinit ja -keskustelut, kuten *A-Studio* ja muut A-ohjelmat, *Lauantaiseura* tai *Päivärinta* (TV1); *Ajankohtainen kakkonen*, *Tänään otsikoissa*, *Kotimaa*.*Nyt* (TV2). Lisäksi luokkaan kuuluvat aamutelevisiolähetykset, mutta eivät niiden uutiset.

2. Asiaohjelmat. Tähän luokkaan kuuluvat erilaiset asia-, reportaasi- ja dokumenttiohjelmien sarjat kuten *Avara luonto*, *Ulkolinja* (TV1) sekä saman genren perinteiset yksittäisohjelmat, kuten *Ykkösdokumentti* (TV1) tai *Dokumenttiprojekti* (TV2). Mukana ovat myös yleisiä teemoja käsittelevät keskusteluohjelmat, joiden aiheet eivät ole suoraan uutis- tai ajankohtaisohjelmien aihepiiristä (esimerkiksi *Inhimillinen tekijä*, *Punainen lanka*). Eräät tosi-tv-tyyppiset ohjelmat sijoittuvat asian ja viihteen rajamaastoon, mutta ne luokitellaan kuitenkin asiaohjelmiksi, koska ne eroavat niin paljon kaupallisten kanavien kilpailuhenkisistä tosi-tv-ohjelmista ja niihin liittyy ei-kaupallinen, yleissivistävä aspekti.

3. Kulttuuriohjelmat sekä musiikkitapahtumat ja konserttitaltioinnit. Tähän luokkaan on sisällytetty yksittäiset kulttuuria käsittelevät dokumentit, kuten *Kulttuuridokumentti*-otsikon alle sijoitetut artistien ja taiteilijoiden henkilökuvat. Samoin luokkaan kuuluvat sarjaluontoiset ohjelmat, esimerkkeinä *Kulttuuriuutiset*, *Valopiilku* ja *Kirja A & Ö* (TV1). Myös konserttitaltioinnit sisältyvät tähän luokkaan siinä määrin kuin niitä voidaan pitää julkisen palvelun ominaispiiriin kuuluvina.

4. Opetusohjelmat. Opetusohjelmiin sisältyvät akateemiset, muodolliset opetusohjelmat (kieliohjelmat, *Etälukio* ja *YLE:n avoin yliopisto*), koulu-tv:n ohjelmat, (esim. TV1:n *Uutisjuttu* ja *Hoksaamo*) sekä taitoja opettavat ohjelmat (esim. TV1:n *Taito-TV*).

5. Palvelu- ja harrasteohjelmat. Tähän luokkaan sisältyvät kuluttamiseen ja palveluun liittyvät ohjelmat, kuten *Kuningaskuluttaja* (TV1), *Akuutti* (TV2) sekä kuluttamisen ja harrastamisen välimaastossa sijaitsevat kodinhoitoon, sisustamiseen ja ruokaan liittyvät ohjelmat (esim. TV1/FST:n *Strömsö*, TV2:n *Makupalat*). Matkailuohjelmat (esimerkiksi TV2:n *Matkypassi*) kuuluvat yleissivistävän luonteensa vuoksi tähän luokkaan, vaikka niistä huolehtivat jossain määrin myös kaupalliset kanavat. Olen sijoittanut tähän luokkaan myös erilaisten vähemmistöjen, kuten kuurojen, maa-hanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen palveluun tähtäävät ohjelmat, kuten TV1:n *Basaarin*.

Omassa luokittelussani kaikki edellä mainitut kuuluvat siis yhteen ja samaan luokkaan nimeltä ”julkisen palvelun ohjelma”. Toiseen luokkaan ”ohjelma, jonka kaupallinenkin tv hoitaisi” kuuluvat kaikki sellaiset ohjelmat, jotka eivät täytä yllä esitettyjä kriteereitä.

Kuviossa julkisen palvelun ohjelmat ovat alempana, ja niiden päällä lepää muu ohjelmatarjonta. Tällä valinnalla olen halunnut symbolisoida sitä näkemystä, että julkisen palvelun toiminta on yleisradioyhtiön perusta. Lukuja tulkittaessa täytyy ottaa huomioon, että ne perustuvat vain yhden otosviikon tarkasteluun. Esimerkiksi Tilastokeskus käyttää seitsemää otosviikkoa. En kuitenkaan löytänyt juuri tämän analyysin tarpeisiin sopivaa valmista tilastoa, joten keräsin aineiston itse lehtien ohjelmatedoista. MTV3:n ja Nelosen ohjelmistoa en katsonut tarpeelliseksi luokitella samalla tavalla kuin Yleisradion ohjelmistoa, vaikka myös valtakunnalliset kaupalliset kanavat täyttävät vähäisessä määrin julkisen palvelun kaltaista tehtävää esimerkiksi lähettämällä uutisia ja dokumentteja.

Jos laskelmiin otettaisiin mukaan digitaaliset kanavat, julkisen palvelun ohjelmiston osuus olisi vielä suurempi. En ole ottanut mukaan digikanavia kahdesta syystä. Ensinnäkin Ylen kolmen digikanavan YLE 24:n, Yle Teeman ja Yle FST:n ohjelmisto on paljolti päällekkäinen analogisten kanavien julkisen palvelun ohjelman kanssa, ja toiseksi yli puolella suomalaisista ei vielä tällä hetkellä (vuoden 2006 alkupuolella) ole mahdollisuutta vastaanottaa digitaalisia lähetyksiä. On kuitenkin tärkeää huomata, että Ylen digikanavilla julkisen palvelun osuus on huomattavan suuri: vuonna 2003 informatiivisia ohjelmia oli koko tarjonnasta 84 prosenttia, ja analogisten kanavien tapaan digikanavat ovat kasvattaneet informatiivisuusastettaan vuodesta 2002 (Aslama & Wallenius 2004, 79).

Luokitteluuni sisältyy joitakin ongelmakohtia, jotka on syytä ottaa huomioon tuloksia tulkittaessa. Koska ohjelmat on jaettu kahteen luokkaan, julkisen palvelun ohjelmiin ja muihin, luvut kertovat kehityksestä vain yleisellä tasolla. Ne eivät kerro mitään ohjelmatyypien laadullisesta kehityksestä ja siitä, onko kilpailu vaikuttanut esimerkiksi asiaohjelmien sisältöön tai niiden tapaan käsitellä aiheitaan. Voihan olla, että dokumenteista ja ajankohtaisohjelmista on tullut kiristyneen kilpailun seurauksena entistä ”kaupallisempia” ja yleisöä koskiskelevampia. Aikaisemmassa tutkimuksessa onkin havaittu, että vaikka informatiivinen sisältö ei ole joutunut väistymään viihteen tieltä, informatiivisen tarjonnan sisällä on tapahtunut keventymistä. Lisäksi ohjelmakaaviot ovat Yleisradiollakin standardisoituneet, mikä näkyy sarjaohjelmien osuuden korostumisena ja viikkokaavioiden säännönmukaisuutena (Hellman 1999, 467–468). Luokittelutapaani voi kuitenkin puolustaa sillä, että kahtiajaon avulla saadaan näkyviin ohjelmiston kehityksen suuret linjat eli näkemys siitä, mihin Yleisradion tv-ohjelmisto ylipäänsä on menossa. Toinen huomionarvoinen näkökulma on se, missä määrin julkisen palvelun ohjelmat sijoittuvat parhaaseen katseluaikaan eli prime timeen. Jos suurin osa niistä sijoituisi prime timen ulkopuolelle, niiden merkitys olisi pienempi kuin jos ne tulisivat prime timessä. Joitakin ohjelmatyyppejä, lähinnä aamu- ja opetusohjelmia, lukuun ottamatta julkisen palvelun ohjelmat täyttävät kuitenkin prime timeä suunnilleen yhtä paljon kuin muutkin ohjelmat.

Edellä kuvatuin varauksin kuvion luvut osoittavat selvän suunnan: julkisen palvelun ohjelman absoluuttinen ja suhteellinen määrä Yleisradion tv-kanavilla on vuosina 1986–2004 selvästi lisääntynyt. Tämä tulos on aika yllättävä, kun katsotaan, miten muu yhteiskunta on muuttunut yhä enemmän uusliberalismin viitoitamaan suuntaan; lisääntyvään markkinaohjaukseen. Yleisradion ohjelmistossa on nyt entistä enemmän pitkäköjiä tiede- ja kulttuuridokumentteja, vähemmistöille suunnattuja lähetyksiä (esimerkiksi saamenkieliset uutiset, *Oddasat*) ja muutakin sellaista ohjelmaa, jonka lähettämistä ei voida perustella suurilla katsojaluvuilla.

Toisaalta pienten erityisyleisöjen palvelun lisäämiseen liittyy omat riskinsä: jos niiden osuus kasvaa kovin suureksi, julkisen palvelun tarjonta saattaa ajautua siivuun televisiotarjonnan valtavirrasta, jolloin suuri yleisö ei ehkä koe sitä omakseen. Pitkällä aikavälillä yleisradiotoiminnan edellytykset turvataan parhaiten pitämällä kiinni sen ydinajatuksista, sosiaalisen koheesion ja eri yhteiskuntaryhmien rajat ylittävän kokemusmaailman vahvistamisesta (Hujanen 2002, 162). Juha Herkmanin (2005, 322) mukaan juuri yhtenäisyyttä tuottavan ja avoimen julkisuuden vuoksi on tärkeää ylläpitää Yleisradion kaltaista instituutiota, jolla "on varaa lähettää muitakin kuin 'maksukykyisiä nuoria kaupunkilaisia' kiinnostavia todellisuusteleviio-ohjelmia ja amerikkalaisia viihdesarjoja". Tutkimus osoittaa, että Yleisradion valitsemalla linjalla arvostetaan myös muissa tiedotusvälineissä: esimerkiksi iltapäivälehdissä Yleisradion ohjelmistoa on arvioitu myönteisemmin kuin kaupallisten kanavien tarjontaa (emt., 146).

Metapääoma, valtiosubjekti ja yleistaho

Tässä artikkelissa olen tarkastellut Yleisradion televisio-ohjelmiston kehitystä soveltamalla Pierre Bourdieun kenttäteoriaa, jota on täydennetty Nick Couldryn esittämällä median metapääoman käsitteellä. Olen pyrkinyt saamaan selkoa erityisesti siihen, mikä selittää Yleisradion tv-ohjelmiston pysymistä uskollisena julkisen palvelun erityistehävälle. Lopulta kaikki palautuu kysymykseen suurista kertomuksista: mikä on se perimmäinen voima, joka määrittää yhteiskunnallisen kehityksen suunnan, vai onko sellaista voimaa lainkaan?

Yritystoiminnan näkökulmasta Yleisradion päämäärä on luonnollisesti tv-lupamaksun legitimitettiin turvaaminen (Hellman 1999, 180), ja sen asemaa yleisökilpailussa voidaan peilata tätä taustaa vasten. Legitimiteetti voidaan varmistaa hankkimalla riittävä määrä sopivaa pääomaa. Journalismin kentällä pääomaa tuo ennen kaikkea se, että tehdään journalismin kentän odotusten mukaista journalismia. Tämä kuvaus pätee kuitenkin vain rajallisella alueella, kunkin kentän sisällä. Kuten Nick Couldry (2003) on todennut, Bourdieun kenttäteoria on omimmillaan pyrittäessä kuvaamaan kenttien sisäisiä voimia ja suhteita, mutta toisaalta kenttien välisten suhteiden paikantamiseen tarvitaan metapääoman kaltaisia, kenttäteoriaa laajentavia käsitteitä.

Yleisradion julkisen palvelun roolin säilyminen vahvana liittyy paitsi sen pääomaan journalismin kentällä ("me teemme hyvää ja kilpailukykyistä journalismia!"), myös laajemmin suomalaisen yhteiskunnan ominaispiirteisiin. Entäpä jos metapääoma ei olekaan markkinavoimien eikä median, vaan valtion hallussa? Tai voisiko olla niin, että metapääoma on jonkinlaisen abstraktin yleistahdon, yksilöiden, instituutioiden ja kenttien yläpuolella olevan voiman hallitsema? Tämä ajatus ei ole suomalaisen valtion historian valossa aivan vieras.

Yleistahdon ajatus juontaa juurensa saksalaisen filosofin G.W.F. Hegelin ajattelusta, jota Suomessa edusti J.V. Snellman. Heidän filosofiaansa kuuluu olennaisesti käsitys valtiosta *subjektina* (Pulkkinen 1998, 17). Sen myötä suomalaiseen yhteiskuntaan on syntynyt ajatus yleistahdosta, jota muun muassa tiedotusvälineet tulevat usein ilmentäneeksi (ks. Heikkilä 2001, 65). Yleistahdon liittymä valtiokeskisuutta vahvistavat yhtenäisen koulutusjärjestelmän ja yleisen asevelvollisuuden kaltaiset sisäistä kiinteyttä luovat instituutiot. Suomessa valtion asemaa on vahvistanut myös luterilainen perinne; luterilaisuudesta tuli valtioukonto jo 1500-luvulla, ja syvälle juurtuneena taustaideologiana se on aina ollut yhteiskuntajärjestystä vakauttava ja ylläpitävä voima (Nousiainen 1998, 21). Valtion vahva rooli on se tekijä, joka selvimmin erottaa suomalaisen yhteiskunnan perusolemuksen

angloamerikkalaisesta yksilökeskeisyydestä ja roomalaiskatolisten maiden perhesiteitä korostavasta kulttuurista. Vastakohtana hegeliläis-snellmanilaiselle valtiokeskeisyydelle voidaan pitää esimerkiksi J.S. Millin edustamaa liberalismia, jossa on olemassa vain yksilöitä ja erilaisia mielipiteitä, ei mitään yhteistä ja yhtenäistä yleistähtoa.

Hegelin filosofian ydin on metafyyminen, objektiivinen idealismi. Hänen mukaansa todellisuuden perusolevainen on *maailman henki*, joka kehittyy omaehtoisesti kohti suurempaa vapautta ja rationaalisuutta. Ilmeisesti hegeliläisyyden vaikutuksesta yksilöä korostava liberalismi ei ole koskaan oikein kunnolla juurtunut Suomeen. Yleistahdon vuoksi Suomessa on perinteisesti korostettu edustuksellisen demokratiajärjestelmän ensisijaisuutta, eikä irrallisiin yksilöihin perustuville suoran demokratian muodoille, kuten gallupeille ja kansanäänestyksille, ole annettu kovin merkittävää roolia päätöksenteossa.

Heikki Heikkilä (2001, 65) on löytänyt merkkejä hegeliläis-snellmanilaisesta yleistahdosta Suomen EU-jäsenyyttä edeltäneestä *Helsingin Sanomien* kirjoittelusta. Heikkilän mukaan suomalaisessa julkisessa keskustelussa on tapana puolustaa yhteiskunnan yhtenäisyyttä vastustamalla sisäisiä jännitteitä. Kaiken perustana on oletus tietynlaisesta "kansan yhteisestä edusta", abstraktista yleistahdosta. Tuntuu luontevalta ajatella, että tämä selittäisi Yleisradion aseman vahvuutta Suomessa.

Jokaista kenttää luonnehtii siellä olevien toimijoiden yhteinen uskomusten ja lähtöoletusten järjestelmä, josta Bourdieu käyttää nimitystä *doxa*. Kaikki sellainen, joka ei sovi *doxaan*, on harhaoppista ja horjuttaa kyseisen kentän yhtenäisyyttä. Se, mikä on oikeaoppista jollakin kentällä, saattaa olla kerettiläistä toisella kentällä – ja päinvastoin. Bourdieun mukaan taistelu *doxasta* on se tekijä, jonka vaikutuksesta kentät muuttuvat ja kehittyvät. (Grenfell 2004, 28; Bourdieu 1990, 66.) Tämä voidaan nähdä tarkasteltaessa Yleisradion ja talouden kentän suhteesta käytävää keskustelua. Puhtaan markkinalogiikan pohjalta toimivan talouden kentän *doxa* on tehokkuuden, tuottavuuden ja sitä kautta voiton maksimointi. Vaikka tämä *doxa* on saanut entistä hallitsevamman aseman yhteiskunnassa, se ei ole onnistunut lyömään itseään täydellisesti läpi.

Kauanko Ylen menestys voi jatkua?

Metapääoma on sellaista pääomaa, joka voidaan muuttaa hyödylliseksi pääomaksi useimmilla yhteiskunnan kentillä – journalismin kentällä, politiikan kentällä, akateemisella kentällä ja talouselämän kentällä – sekä lukuisilla pienemmillä, esimerkiksi ammatin tai muun ominaisuuden mukaan eriytyneillä kentillä. Metapääoma läpäisee nämä kaikki ja eroaa siksi tavallisesta pääomasta, joka on aina sidottu tiettyyn kenttään (akateemisessa maailmassa pääsee eteenpäin tietynlaisilla avuilla, kun taas kuvataiteen tai yritysmaailman kentällä tarvitaan toisenlaisia ominaisuuksia). Hegeliin pohjautuen on perusteltua olettaa, että yhteiskunnassa vallitseva *objektiivinen henki* on sellainen, että se puoltaa vahvaa julkisen palvelun mediayhtiötä. Tämä objektiivinen henki tuottaa yhteiskuntaan sellaista pääomaa, joka on käypää valuuttaa laajemmalla alueella kuin vain jollakin tietyllä kentällä. Yleisradiolla näyttää olevan erityisten pääoman lajien lisäksi kosolti metapääomaa. Tämä antaa Ylelle – talousretoriikkaa käyttäkseni – kilpailuedun, jollaista ei ole muilla mediakentän toimijoilla.

Metapääomaa ajatellen kaikkein merkittävin ominaisuus Yleisradiolla on sen sopivuus suomalaiseen ajattelutapaan ja käsitykseen siitä, millainen on hyvä yhteiskunta asua ja elää. Sen aseman pysyvyyttä talouden lisääntyvässä puristuksessa voidaan lisäksi selittää pitkillä perinteillä: julkisen palvelun ideologia omaksuttiin

jo radion alkuvaiheissa 1920-luvulla, ja siitä tuli yleinen paradigma lähes koko läntisessä Euroopassa, vaikka kansallisia eroja toki oli (Hellman 1999, 58).

Perinteet liittyvät Bourdieun teoriassa keskeiseen habituksen käsitteeseen. Paitsi että habitus on yksittäisen ihmisen ominaisuus, sillä voidaan kuvata myös suurempia kokonaisuuksia, ainakin metaforisessa mielessä. Habitus on läheisessä yhteydessä kenttään, sillä voidakseen toimia menestyksellisesti jollakin kentällä toimijalla on oltava juuri kyseiseen toimintaympäristöön mahdollisimman hyvin sopiva habitus. Mitä lähempänä kenttä ja habitus ovat toisiaan, sitä enemmän voidaan sanoa, että joku tai jokin liikkuu kentällä ”kuin kala vedessä” (Grenfell 2004, 28). Bourdieun sanoin habitus on *menneisyyttä, joka säilyttää itsensä nykyisyydessä*. Yleisradio on sekä oman historiansa että ympäröivän yhteiskunnan tuote: sen habitus sopii suomalaiseen toimintaympäristöön niin hyvin, ettei yhtiön ole tarvinnut antaa täysin periksi talouden kentän luomille paineille.

Kuten edellä totesin, suomalaista yhteiskuntaa on perinteisesti leimannut voimakas valtiokeskeisyys ja usko siihen, että yhteisten asioiden hoitamisessa julkisille instituutioille on hyvä antaa merkittävä rooli. Kansantaloustieteen näkökulmasta yleisradiotoiminnassa on kysymys tavallaan samasta asiasta kuin julkistaloudessa: koska yksityinen talussektori ei tuota kaikkia yhteiskunnan tarvitsemia hyödykkeitä (ainakaan riittävästi), on katsottu hyväksi siirtää osa hyödykkeiden tuottamisesta julkisesti rahoitettujen ja valvottujen instanssien vastuulle. Tässä mielessä Yleisradio voidaan nähdä osaksi hyvinvointivaltioajattelua, vaikkei Yleisradiota rahoitetakaan verovaroilla.

Oletukseni siis on, että Suomessa metapääoma on yleistahdon hallussa, ja että suomalainen yleistaho ainakin toistaiseksi tukee julkisen palvelun yleisradiotoimintaa. Tämän hypoteesin todistaminen vaatisi lisätutkimusta. Pitäisi selvittää, missä määrin julkisen palvelun periaatteisiin vetoaminen tuo sellaista pääomaa, joka voidaan vaihtaa muunlaiseksi hyödyksi mahdollisimman monilla kentillä. Yksinkertaistan hieman: saako hyvinvointivaltioajattelun puolustamisella enemmän pääomaa kuin kilpailuyhteiskunnan periaatteiden puolesta puhumisella vai päinvastoin? Mikäli hyväksytään se lähtökohta, että yleisradiotoiminnan ja julkistalouden kannattaminen liittyvät yhteen, vastaus edellä asettamaani kysymykseen on ratkaiseva julkisen palvelun yleisradiotoiminnan tulevaisuuden kannalta.

Yksi mahdollisuus asian selvittämiseksi olisi tehdä sellainen mielipidetutkimus, jossa on kysymyksiä sekä Yleisradioon että hyvinvointivaltioon liittyvistä asenteista, ja tutkia sitten esimerkiksi faktorianalyysillä, asettuvatko nämä asenteet samalle ulottuvuudelle. Aikaisempien kyselytutkimusten perusteella tiedetään ainakin se, että kansalaisten keskuudessa julkisen sektorin ja hyvinvointivaltion kannatus on hyvin laajaa; vastaavasti markkinatalouteen ja taloudelliseen voitontavoitteluun suhtaudutaan paljon kielteisemmin (esim. Torvi & Kiljunen 2005, 25–26).

Yleisradion toimitusjohtaja Mikael Jungner on useissa puheenvuoroissaan viitannut kilpailun kiristymiseen. *Radio Peili* -kanavalla pyörii ohjelmien välissä katkelma, jossa Jungner puhuu siitä, että maan suurimpana mediatalona Ylellä kyllä riittää neuvoja. Hän kuvailee tilannetta humoristisella vertauksella: ”Jos Motorola ja Ericssonilta kysyttäisiin, mitä Nokian pitäisi tehdä, vastaus olisi varmaankin kumisaappaita.” Vitsiin sisältyvän hauskuuden käänköpuolella on implisiittisesti ajatus, että Yleisradio toimii periaatteessa samoilla markkinoilla kuin kaupallinen media. Tämän tutkimuksen empiirinen osuus, samoin kuin Yleisradion ohjelmistoa koskeva aikaisempi tutkimus (esim. Aslama & Wallenius 2004; Hellman 1999), tukee kuitenkin sellaista näkökantaa, jonka mukaan Yleisradio ja kaupalliset yhtiöt pikemminkin täyttävät erilaisia ekologisia lokeroita kuin kilpailevat verisesti keskenään.

Yleisradion ja kaupallisten kanavien työnjako toimii Suomessa hyvin, ja Ylellä on selvä tendenssi korostaa ohjelmiston informatiivisuutta entisestään. Tämä merkitsee paitsi Ylen julkisen palvelun roolin vahvistumista myös sitä, että se jättää viihteellisen ohjelmatarjonnan entistä enemmän kaupallisten yhtiöiden tehtäväksi. (Aslama & Wallenius 2004, 81.) Edellä oleva arvio tehtiin vuonna 2004, ja nyt tilanne näyttää jossain määrin muuttuneen. Maaliskuussa 2006 Yle nimittäin ilmoitti satsaavansa nykyistä enemmän viihteeseen. Tämä uusi painotus liittyy Ylen talousvaikeuksiin; kehittämällä ohjelmistoaan yhtiö aikoo muuttua entistä ”asiakaslähtöisemmäksi” eli sellaiseksi, jonka ohjelmista kansalaiset ovat tulevaisuudessakin valmiit maksamaan tv-lupamaksunsa. Ylen uusi, vuoteen 2010 ulottuva strategia sisältää myös organisaatiouudistuksen, jossa ohjelmatuotanto järjestetään sisältöjen perusteella. Samalla luovutaan aikaisemmasta välineperusteisesta jaosta. Uusi ohjelmistoalue, Virike-Yle, nostaa yhtiön mukaan viihteen ja populaarikulttuurin muiden ohjelmistoalueiden, kuten asiaohjelmien ja uutisten, rinnalle.

Vielä tässä vaiheessa on vaikea sanoa, merkitseekö Ylen uusi viihdepainotus antautumista talouden kentän paineille. Ainakaan strategian sanamuodoista tällaista ei ole nähtävissä: Yle näet ilmoittaa tiedotteessaan, että ”asiakasperusteisen strategian tavoitteena on itsenäinen ja tehokas täyden julkisen palvelun yhtiö”. Tähän mennessä Yle onkin vastannut yleisökilpailuun omilla aseillaan: lisäämällä asiaohjelmien ja muun julkiselle palvelulle ominaisen aineiston määrää. Joka tapauksessa yhtiöllä on sekä yleisellä julkisuuden kentällä että erityisemmällä journalismin kentällä niin runsaasti pääomaa, että sen asema julkisen palvelun erityistehtävien toteuttajana ei liene uhattuna ainakaan lähitulevaisuudessa.

Toisaalta, vaikka uusliberalistisen kilpailutalouden vaikutukset jättäisivätkin yleisradiotoiminnan peruslähtökohdat ennalleen, todellinen haaste voi tulla toisesta suunnasta, nimittäin yleisöstä. Koko mediatarjonnan ja sen myötä television katselutottumusten pirstoutuminen on ollut nähtävissä jo pitkään (esim. Hellman 1999; Tilastokeskus 2005). Vain aika näyttää, kuinka pitkään nykyisen kaltainen, verrattain yhtenäiseen suureen yleisöön perustuva järjestelmä säilyttää kansalaisien suoman legitimitetin.

Viitteet

- 1 Artikkelin perustuu esitelmään, jonka pidin Mediatutkimuksen päivillä Helsingissä 4.2.2006. Päiville osallistuneet tutkijat ovat kommentoineet tekstiäni, samoin Juha Herkman ja tätä lehteä koonnut työryhmä, toimitussihteeri Pauliina Lehtonen sekä nimettömänä toiminut referee. Kiitos kaikille heille.
- 2 <http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/index.html> (linkki tarkistettu 30.12.2005)
- 3 http://tilastokeskus.fi/ajk/tiedotteet/v2005/tiedote_074_2005-12-16.html (linkki tarkistettu 30.12.2005)
- 4 The European TV broadcasting market. http://epp.eurostat.cec.eu.int/cache/ITY_OFFPUB/KS-NP-02-024/EN/KS-NP-02-024-EN.PDF (linkki tarkistettu 30.12.2005)

Kirjallisuus

- Alasuutari, Pertti (2004)
Suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen. Miten muutos oli ideologisesti mahdollinen? Yhteiskuntapolitiikka 69:1, 3–16.
- Aslama, Minna & Jaana Wallenius (2004)
Suomalainen televisiotarjonta 2003. Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriö. Raportti internetissä: www.arvid.tv/micaj_storage/ACF351DEC1652E27DA0DBDA6DCAD5784/29/Suomalainen%20tv-tarjonta%202003%20LVM58_2004.pdf, linkki tarkistettu 2.2.2006.
- Benson, Rodney & Erik Neveu (eds.) (2005)
Bourdieu and the Journalistic Field. Cambridge, Malden: Polity Press.
- Bohman, James (1999)
Practical Reason and Cultural Constraints: Agency in Bourdieu's Theory of Practise. Teoksessa Shusterman, Richard (ed.) Bourdieu. A Critical Reader, Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Bourdieu, Pierre (1990)
The Logic of Practise. Stanford: Stanford University Press.
- Bourdieu, Pierre (1993)
Concluding Remarks: For a Sociogenetic Understanding of Intellectual Works. Teoksessa Calhoun, Craig, LiPuma, Edward & Postone, Moishe (eds.) Bourdieu: Critical Perspectives. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (1998)
Järjen käytännöllisyys. Toiminnan teorian lähtökohtia, Tampere: Vastapaino.
- Bourdieu, Pierre (1999a)
The Social Conditions of the International Circulation of Ideas, Teoksessa Shusterman, Richard (ed.) Bourdieu. A Critical Reader. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Bourdieu, Pierre (1999b)
Televisiosta, Helsinki: Otava.
- Bourdieu, Pierre (2005)
The Political Field, the Social Science Field, and the Journalistic Field. Teoksessa Benson, Rodney & Neveu, Erik (eds.) Bourdieu and the Journalistic Field, Cambridge, Malden: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre & Loïc J. D. Wacquant (1992)
An Invitation to Reflexive Sociology. London: The University of Chicago Press.
- Calhoun, Craig (1993)
Habitus, Field, and Capital: The Question of Historical Specificity. Teoksessa Calhoun, Craig, LiPuma, Edward & Postone, Moishe (eds.) Bourdieu: Critical Perspectives, Cambridge: Polity Press.
- Corner, John (1999)
P. Bourdieu, On Television and Journalism (kirja-arvostelu). European Journal of Communication, 14(2): 251–275.
- Couldry, Nick (2003)
Media meta-capital: Extending the range of Bourdieu's field theory. Theory and Society 32: 5–6, 653–677.
- Dreyfus, Hubert & Paul Rabinow (1993)
Can there be a Science of Existential Structure and Social Meaning? Teoksessa Calhoun, Craig, LiPuma, Edward & Postone, Moishe (eds.) Bourdieu: Critical Perspectives, Cambridge: Polity Press.
- Fukuyama, Francis (1992)
Historian loppu ja viimeinen ihminen. Helsinki: WSOY.
- Grenfell, Michael (2004)
Pierre Bourdieu. Agent Provocateur. London, New York: Continuum.
- Heikkilä, Heikki (2001)
Ohut ja vankka journalismi. Kansalaisuus suomalaisen uutisjournalismin käytännössä 1990-luvulla. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Hellman, Heikki (1999)
From Companions to Competitors. The Changing Broadcasting Markets and Television Programming in Finland. Tampere: University of Tampere.
- Hellman, Heikki & Tuomo Sauri (1997)
Kanavaudistus ja ohjelmatarjonnan rakenne. Teoksessa Koivunen, Anu & Hietala, Veijo (toim.) Kanavat auki! Televisiotutkimuksen lukemisto. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu A: 61.
- Herkman, Juha (2005)
Kaupallisen television ja iltapäivälehtien avoliitto. Median markkinoituminen ja televisioituminen. Tampere: Vastapaino.
- Hujanen, Taisto (2002)
The Power of Schedule. Programme Management in the Transformation of Finnish Public Service Television. Tampere: Tampere University Press.
- Julkunen, Raija (2001)
Suunnanmuutos: 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Tampere: Vastapaino.
- Kauppi, Niilo (2004)
Median sekundatodellisuus: Pierre Bourdieun konstruktivismi viestinnän tutkimuksena. Teoksessa Mörä, Tuomo, Salovaara-Moring, Inka & Valtonen, Sanna (toim.) Mediatutkimuksen vaeltava teoria, Helsinki: Gaudeamus.
- Lowe, Gregory & Ari Alm (1997)
Public Service Broadcasting as Cultural Industry. Value transformation in the Finnish market place. European Journal of Communication 12:2, 169–191.
- Lyotard, Jean-Francois (1985)
Tieto postmodernissa yhteiskunnassa, Tampere: Vastapaino.

- Nousiainen, Jaakko (1998)
Suomen poliittinen järjestelmä. Helsinki: WSOY.
- Pulkkinen, Tuija (1998)
Postmoderni politiikan filosofia. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruostetsaari, Ilkka (2002)
Valta muutoksessa. Helsinki: WSOY.
- Schudson, Michael (2005)
Autonomy from What? Teoksessa Benson, Rodney & Neveu Erik (eds.) Bourdieu and the Journalistic Field, Cambridge, Malden: Polity Press.
- Tilastokeskus (2004)
Joukkoviestimet. Finnish Mass Media 2004. Helsinki: Tilastokeskus.
- Torvi, Kai & Pentti Kiljunen (2005)
Onnellisuuden vaikea yhtälö. EVA:n kansallinen arvo- ja asennetutkimus 2005.
Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta (raportti internetissä: http://www.eva.fi/files/1110_onnellisuuden_vaikea_yhtalo.pdf, linkki tarkistettu 14.2.2006.
- Wacquant, Loïc J. D. (1993)
Bourdieu in America: Notes on the Transatlantic Importation of Social Theory. Teoksessa Calhoun, Craig, LiPuma, Edward & Postone, Moishe (eds.) Bourdieu: Critical Perspectives, Cambridge: Polity Press.